

pages dr. B. Ziolkowski ego

7.11.2005

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
m i M...
Nr i-ku 82 1090 1606 0000 0000 0002 0244

dr. B. Ziolkowski

Włodawek

Włodawek
taj. nauka.

Hr. Bonaszok Dominik L.

U: 1335/2173 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI

Banaszak Dominik L.
T: K. 1335/2 173 Som
Wrocławskie tajne
muzeum

I. Materiały dokumentacyjne

- I/1 – relacja właściciela —
- I/2 – dokumenty (sensu stricto) dot. osoby relatora ✓
- I/3 – Inne materiały dokumentacyjne dot. osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację

k. 5 s. 1-6

III. Inne materiały (zebrane przez „relatora”):

- III/1 – dot. rodziny relatora —
- III/2 – dot. ogólnie okresu sprzed 1939 r. —
- III/3 – dot. ogólnie okresu okupacji (1939 – 1945) —
- III/4 – dot. ogólnie okresu po 1945 r. —
- III/5 – Inne... —

IV. Korespondencja

.....
.....
.....
.....

V. Wypisy ze źródeł (tzw.: „nazwiskowe karty informacyjne”) k. 4

VI. Fotografie

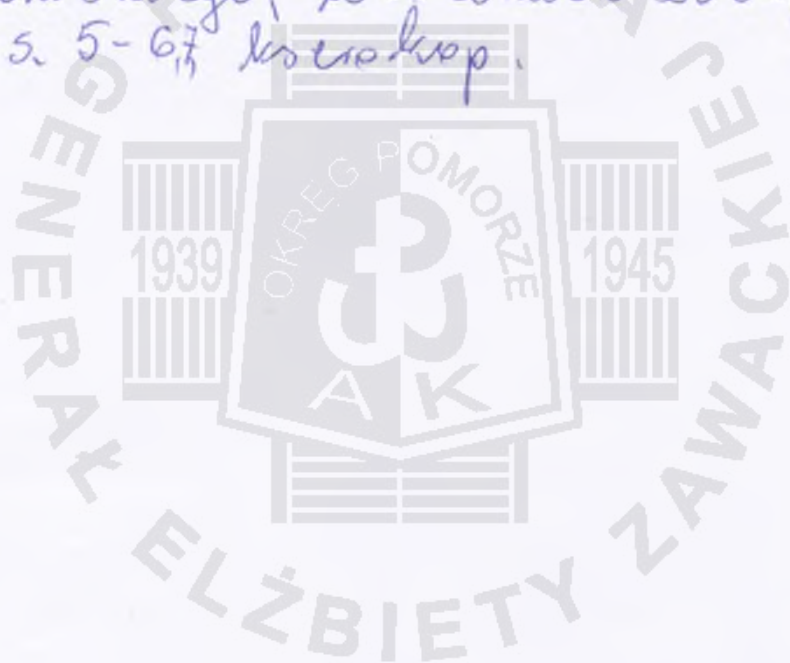
dział ikonografii

II. Materiały uzupełniające relacje:

Banaszak Dominik

1. Bogdan Ziółkowski, biogram Dominika
Leona Banaszaka przygotowany do
t. III „Wrocławskiego słownika biograficznego”,
mphis kserokop. k. 3 s. 1-3

2. B. Ziółkowski, biogram D. L. Ba-
naszaka [w:] Wrocławski słow.
biograficzny, pod red. Stanisława
Kunikowskiego, Wrocław 2005,
t. III, s. 5-6, kserokop. k. 2 s. 4-6

1

Banaszak Dominik Leon (1905–1998), nauczyciel, uczestnik tajnego nauczania we Włocławku, działacz społeczny.

Urodził się 10 V 1905 r. w Buku pow. Nowy Tomyśl woj. poznańskie w rodzinie rzemieślnika — siodlarza Ludwika Banaszaka i Pauliny z d. Nowackiej. Po ukończeniu czterech pierwszych klas szkoły powszechnej w Buku, uczył się dalej w gimnazjum — kolejno w Buku, Grodzisku Wielkopolskim i Poznaniu, gdzie 5VI 1923 r. otrzymał świadectwo dojrzałości w Państwowym Gimnazjum Klasycznym im. Karola Marcinkowskiego. W tym samym roku zapisał się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Poznańskiego, w którym w 1928 r. zdał egzamin magisterski z filologii klasycznej jako przedmiotu głównego i historii starożytnej jako przedmiotu pobocznego.

Praktykę nauczycielską odbył w gimnazjum męskim w Sejnach, gdzie pracował w latach 1928–1931. W maju 1931 r. zdał egzamin państwowy uprawniający do nauczania w szkołach średnich. Od 1 XI 1931 r. do lutego 1938 r. uczył języka łacińskiego w Gimnazjum im. Ks. Jana Długosza we Włocławku, a następnie powołany został na stanowisko nauczyciela w Państwowym Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnym w Starogardzie. W trakcie pracy we Włocławku ukończył w grudniu 1931 r. kurs nauczycielski języków starożytnych zorganizowany przez Kuratorium Warszawskie, a w 1934 r. kurs nauczycielski filologii klasycznej w Jaśle zorganizowany w związku z wprowadzeniem nowego programu nauczania.

Wybuch wojny zastał go we Włocławku, w którym przebywał przez cały okres okupacji. Do 29 I 1943 r. uchylał się od pracy u Niemców uzyskując zgodę na prywatną naukę języka niemieckiego, dopiero od tego dnia został zmuszony do pracy przez urząd pracy (Arbeitsamt), w charakterze magazyniera w fabryce narzędzi rolniczych. W sierpniu 1944 r. wysłany został do pracy przy okopach, a po powrocie w październiku tego roku pracował do wyzwolenia jako stróż nocny.

W drugiej połowie września 1939 r., korzystając ze zgody na naukę języka niemieckiego, zorganizował wspólnie z żoną Celiną Reginą i Ignacym Duczmalem pierwsze dwa tajne komplety liczące po 6 uczniów z zakresu klasy II gimnazjum. Po aresztowaniu I. Duczmala 23 października tr. komplety dalej prowadził sam z żoną, z tym że przez następne miesiące ze zmniejszoną częstotliwością. Na skutek masowych wysiedleń zmienił się również skład uczniów. Dopiero od końca maja 1940 r. nauka przebiegała w marę regularnie. Uczył we własnym mieszkaniu kilkusobowe komplety w zakresie szkoły powszechnej i średniej j. Polskiego, historii i łaciny. Nauki nie przerwał po wysiedleniu na Królewiecką 11 do domu,

którego właścicielem był Volksdeutsch Oster (rzeźnik mający na parterze w nim sklep). Ruch kupujących Niemców był skutecznym zabezpieczeniem dla uczęszczających na komplety uczniów. Z ich konspiracyjnej działalności zdawał sobie sprawę właściciel domu, ale nie wydał Banaszaków. Po podjęciu pracy uczył nadal, ale już w godzinach wieczornych, do końca okupacji z przerwą na okres dwumiesięczny — pracy przy okopach.

W okresie niszczenia książek polskich zaangażował się w ich ratowanie, wykupując ok. 500 egzemplarzy od osób odpowiedzialnych za ich zniszczenie. W trakcie penetracji piwnic domów zamieszkałych przez Polaków, w domu przy ulicy 3 Maja znalazł szereg książek 2 beletrystyki polskiej, w innych piwnicach ukryte książki z bibliotek szkolnych w tym z GZK. Zostały one przy pomocy uczniów z tajnych kompletów stopniowo przeniesione i ukryte w mieszkaniu zaufanych osób we Włocławku, m.in. u Adama Gutkowskiego. Z tych książek stworzono bibliotekę na potrzeby tajnego nauczania. Niestety część z nich i z księgozbioru własnego została zniszczona podczas wysiedlenia, pozostałe po zakończeniu II wojny światowej zostały zwrócone prawowitym właścicielom.

Bezpośrednio po wyzwoleniu włączył się w organizację szkolnictwa. Już 21 II 1945 r. brał udział w pierwszym zebraniu organizacyjnym w mieszkaniu Wiktora Niwińskiego poświęconemu temu zagadnieniu. 6 II 1945 r. został zatrudniony w charakterze nauczyciela i wicedyrektora Państwowego Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnego, z podziału którego miesiąc później powstało Liceum i Gimnazjum Męskie im. Ziemi Kujawskiej. W szkole tej w charakterze nauczyciela języka łacińskiego, niemieckiego i logiki pracował do 1974 r., z tym że od 1968 r., tj. od przejścia na emeryturę w niepełnym wymiarze godzin.

Prof. D.Ł. Banaszak, człowiek głęboko wierzący, imponujący uczniom ogromną wiedzą humanisty, był dla kolejnych pokoleń swoich uczniów niekwestionowanym autorytetem. W latach sześćdziesiątych zaangażował się w działalność na rzecz polsko-niemieckiego pojednania.

Okręgowa Komisja Weryfikacyjna przy Kuratorium Okręgu Szkolnego w Toruniu orzeczeniem z dnia 21 XII 1948 r. nr 107/48 w pełni potwierdziła jego działalność konspiracyjną. Został za nią w 1946 r. uhonorowany Srebrnym Krzyżem Zasługi, a za całokształt powojennej działalności otrzymał w 1977 r. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski wręczony mu podczas IV zjazdu wychowanków GiLZK, którego to zjazdu, jak i następnych był honorowym gościem. Dopiero nie uczestniczył ze względu na stan zdrowia w zjeździe VII w 1997 r. Odznaczony był również Medalem Komisji Edukacji Narodowej i odznaką Za Tajne Nauczanie.

Był członkiem ZNP.

Zmarł 2 XII 1998 r. i pochowany został na włocławskim cmentarzu Pińczacie, obok swojej żony.

D. Banaszak zawarł 9 VII 1933 r. we Włocławku związek małżeński z Celiną Reginą Ostrowską — nauczycielką Gimnazjum im. Ks. Jana Długosza, również uczestniczką tajnego nauczania w okresie okupacji i po wojnie nauczycielką języka francuskiego w GiLZK. Mieli dwoje dzieci: syna Krzysztofa Marię Zenona (ur. 1934 r.) i córkę Marię Ewę (ur. 1937 r.).

Archiwum LZK, Akta personalne, sygn. 7/3 (Banaszak D.), tamże, sygn. 7/4 (Banaszak R.); AZKO Wł., sygn. 27 (Banaszak D.); *Relacje R. i D. Banaszaków*, Okręgowa Komisja Historyczna ZNP (odpis w zbiorach autora); Bromirska Maria Teresa — relacja (w zbiorach autora); *Księga Pamiątkowa GiLZK...*, s. 37 — 38, 190; *Sapere Aude, Jednodniówki z okazji IX Zjazdu Wychowanków GiLZK we Włocławku w Stulecie Szkoły*, Włocławek 17–18VI 2000, s. 11–12; B. Ziółkowski, *Społeczeństwo Kujaw Wschodnich wobec polityki okupanta w latach 1939–1945*, [w:] *Społeczeństwo pomorskie w latach okupacji niemieckiej 1939–1945*, pod red. K. Minczykowskiej i J. Szilinga, Toruń 2004, s. 164; tenże, *Walka o polską oświatę i kulturę na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w latach 1939–1945* — część I., Włocławek, „Zap. Kuj. Dobrz.”, t. 19, 2004, s. 18, 23–24.

B. Ziółkowski

4
BANASZAK DOMINIK LEON
(1905–1998), nauczyciel, uczestnik tajnego nauczania we Włocławku, działacz społeczny.

Urodził się 10 V 1905 r. w Buku, pow. Nowy Tomyśl, woj. poznańskie, w rodzinie rzemieślnika — siodlarza Ludwika Banaszaka i Pauliny z d. Nowackiej. Po ukończeniu czterech pierwszych klas szkoły powszechnej w Buku uczył się dalej w gimnazjum — kolejno w Buku, Grodzisku

Wielkopolskim i Poznaniu, gdzie 5 VI 1923 r. otrzymał świadectwo dojrzałości w Państwowym Gimna-

3
*'Włocławski' słoc. biograficzny,
pool. red. Stanisława Edmundowskiego,
Włocławek 2005, t. III*

zjum Klasycznym im. Karola Marcinkowskiego. W tym samym roku zapisał się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Poznańskiego, w którym w 1928 r. zdał egzamin magisterski z filologii klasycznej jako przedmiotu głównego i historii starożytnej jako przedmiotu pobocznego.

Praktykę nauczycielską odbył w Gimnazjum męskim im. św. Kazimierza w Sejnach, gdzie pracował w latach 1928–1931. W maju 1931 r. zdał egzamin państwowy uprawniający do nauczania w szkołach średnich. Od 1 XI 1931 r. do lutego 1938 r. uczył języka łacińskiego w Gimnazjum im. ks. Jana Długosza we Włocławku, a następnie powołany został na stanowisko nauczyciela w Państwowym Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnym w Starogardzie. W trakcie pracy we Włocławku ukończył w grudniu 1931 r. kurs nauczycielski języków starożytnych, zorganizowany przez Kuratorium Warszawskie, a w 1934 r. kurs nauczycielski filologii klasycznej w Jasle, zorganizowany w związku z wprowadzeniem nowego programu nauczania.

Wybuch wojny zastał go we Włocławku, w którym przebywał przez cały okres okupacji. Uniknął aresztowania w październiku 1939 r., ponieważ nie był na sporządzonych przez gestapo listach nauczycieli pracujących w tym roku we Włocławku i powiecie włocławskim. Z tego względu nie brał również udziału w konferencji nauczycieli zwołanej na 26 X 1939 r. przez niemieckie władze okupacyjne w mieście, w trakcie której aresztowano mężczyzn — nauczycieli. Do 29 I 1943 r. uchylał się od pracy u Niemców, uzyskując zgodę na prywatną naukę języka niemieckiego, dopiero od tego dnia został zmuszony przez urząd pracy (Arbeitsamt) do pełnienia funkcji magazyniera w fabryce narzędzi rolniczych. W sierpniu 1944 r. wysłany został do pracy przy okopach, a po powrocie w październiku tego roku pracował do wyzwolenia jako stróż nocny.

W drugiej połowie września 1939 r., korzystając ze zgody na naukę języka niemieckiego, zorganizował wspólnie z żoną Celiną Reginą i Ignacym Duczmalem pierwsze dwa tajne komplety liczące po 6 uczniów z zakresu klasy II gimnazjum. Po aresztowaniu I. Duczmala 23 października tr. komplety prowadził z żoną, choć przez następne miesiące ze zmniejszoną częstotliwością. Na skutek masowych wysiedleń zmienił się również skład uczniów. Dopiero od końca maja 1940 r. nauka przebiegała dość

5
regularnie. Uczył we własnym mieszkaniu kilkuosobowe komplety (jednorazowo spotykały się maksymalnie 2–3 osoby) w zakresie szkoły średniej z języka polskiego i niemieckiego, historii i łaciny. Nauki nie przerwał po przeprowadzce na Królewiecką 11 do domu, którego właścicielem był volksdeutsch Oster. Do mieszkania tego przeprowadził się sam, sprzedając zapadłą już decyzję o wysiedleniu z własnego domu przy ul. Paderewskiego 9. Wyszukali dla niego byli uczniowie Gimnazjum im. ks. Jana Długosza, w tym prawdopodobnie syn Oстера i Zygfryd Franciszek Hauk. To pozwoliło mu zachować nie tylko meble, ale i przenieść do nowego mieszkania własny, bogaty księgozbiór. Na parterze w tym domu rzeźnik Hauk (volksdeutsch) miał sklep. Ruch kupujących Niemców był skutecznym zabezpieczeniem dla uczęszczających na komplety uczniów. Z ich konspiracyjnej działalności zdawali sobie sprawę zarówno właściciel domu, jak i Hauk, ale nie wydali Banaszaków. Po podjęciu pracy w fabryce narzędzi rolniczych uczył nadal, ale już w godzinach wieczornych, do końca okupacji z przerwą na okres dwumiesięczny — pracy przy okopach.

W okresie niszczenia przez okupantów książek polskich zaangażował się w ich ratowanie, wykupując ok. 500 egzemplarzy od osób odpowiedzialnych za ich zniszczenie. W trakcie penetracji piwnic domów zamieszkałych przez Polaków, znalazł wiele książek, np. w domu przy ul. 3 Maja z literatury polskiej, w innych piwnicach książki z bibliotek szkolnych, w tym z GZK. Zostały one przy pomocy uczniów z tajnych kompletów stopniowo przeniesione i ukryte w mieszkaniu zaufanych osób we Włocławku, m.in. u Adama Gutkowskiego. Część z tych książek uzupełniła jego własną bibliotekę z przeznaczeniem na potrzeby tajnego nauczania i była również wypożyczana zaufanym osobom, tworząc namiastkę konspiracyjnej biblioteki. Po zakończeniu II wojny światowej zostały one zwrócone prawowitym właścicielom.

Kontakty konspiracyjne D.L. Banaszak utrzymywał również z Władysławem Majchrzakiem, pseud. Merkur — referentem Wywiadu Politycznego, krypt. Stożek z Miejskiej Delegatury Rządu. Związane to było z jego działalnością w cywilnych strukturach Polskiego Państwa Podziemnego.

Bezpośrednio po wyzwoleniu włączył się w organizację szkolnictwa. Już 21 I 1945 r. brał udział

w pierwszym zebraniu organizacyjnym (w mieszkaniu Wiktora Niwińskiego) poświęconemu temu zagadnieniu. 6 II 1945 r. został zatrudniony w charakterze nauczyciela i wicedyrektora Państwowego Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnego, z podziału którego miesiąc później powstało Liceum i Gimnazjum Męskie im. Ziemi Kujawskiej. W szkole tej jako nauczyciel języków łacińskiego, niemieckiego i logiki pracował do 1974 r., z tym że od 31 VIII 1968 r., tj. od przejścia na emeryturę w niepełnym wymiarze godzin. W latach 1957–1960 był również kontraktowym nauczycielem języka niemieckiego w Liceum im. Marii Konopnickiej we Włocławku.

Prof. D.L. Banaszak, człowiek głęboko wierzący, imponujący uczniom ogromną wiedzą humanisty, był dla kolejnych pokoleń swoich wychowanków niekwestionowanym autorytetem. W latach 60. zaangażował się w działalność na rzecz polsko-niemieckiego pojednania.

Okręgowa Komisja Weryfikacyjna przy Kuratorium Okręgu Szkolnego w Toruniu orzeczeniem z dnia 21 XII 1948 r. (nr 107/48) w pełni potwierdziła jego działalność konspiracyjną. Został za nią w 1946 r. uhonorowany Srebrnym Krzyżem Zasługi, a za całokształt powojennej działalności otrzymał w 1977 r. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, wręczony mu podczas IV zjazdu wychowanków GiLZK, którego to zjazdu, jak i następnych, był honorowym gościem (nie uczestniczył, ze względu na stan zdrowia, w VII zjeździe w 1997 r.) Odznaczony był również Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1986) i Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984). Był członkiem ZNP.

Zmarł 2 XII 1998 r. i pochowany został na włocławskim cmentarzu Pińczacie, obok swojej żony.

Dominik L. Banaszak zawarł 9 VII 1933 r. we Włocławku związek małżeński z Celiną Reginą Ostrowską — nauczycielką Gimnazjum im. ks. Jana Długosza, również uczestniczką tajnego nauczania w okresie okupacji i po wojnie nauczycielką języka francuskiego w GiLZK. Mieli dwoje dzieci: syna Krzysztofa Marię Zenona (ur. 1934) i córkę Marię Ewę (ur. 1937) po mężu Tatar.

Arch. LZK, Akta pers., sygn. 7/3 (Banaszak D.); tamże, sygn. 7/4 (Banaszak R.); AZKO Wł., Akta osobowe, sygn. 77 (Banaszak D.); Relacja R. i D. Banaszaków, Okręgowa Komisja Historyczna ZNP (odpis w zbiorach autora); Materiały i dokumenty z arch. rodzinnego M.E. Tatar: Bromirska Maria Teresa — relacja (w zbiorach

6
autora); — Cybulski A., *Narodziny szkoły średniej we Włocławku*, „Życ. Włocł.” z 19 II 1970, nr 8, s. 3. 11; *Księga Pamiątkowa GiLZK*, s. 37–38, 190; *Twarze pamięci. Profesor Dominik Banaszak*, „Sapere Aude”. Jednodniówka z okazji IX Zjazdu Wychowanków GiLZK we Włocławku w Stulecie Szkoły, Włocławek 17–18 VI 2000, s. 11–12; Ziółkowski B., *Spoleczeństwo Kujaw Wschodnich wobec polityki okupanta w latach 1939–1945*, [w:] *Spoleczeństwo pomorskie w latach okupacji niemieckiej 1939–1945*, pod red. K. Minczykowskiej i J. Szilinga, Toruń 2004, s. 164; tenże, *Walka o polską oświatę i kulturę na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w latach 1939–1945 — część 1. Włocławek*, „Zap. Kuj. Dobrz.”, 2004, t. 19, s. 18, 23–24.

Bogdan Ziółkowski

T. M-1335/2173 Pom.

Wrocław

Danasek Dominik S.

W. karty informacyjne

W. 4

Ala Kłostanek
Banaszakowie Regina i Domini 1

we wrześniu 1939 r. otrzymali zgodę na
uczucie języka niemieckiego. Razem z
Ignacym Duszmałem zorganizowali dwie
komplety.

zob. art. B. Kłostanek, Zapiski historyko-
dziejowe, t. 19, Kłostanek 2004, s. 23.

12/1/09

Banaszak Dominik

Wrocław 2
t. numer.

Zaangażowany w prowadzenie
tajnego muzeum.

zob. B. Ziobkowski, Walka o polską
osiątek i kulturę... [w:] Zapisli
Kujawsko-Dobrzyńskie, t. 19,
Wrocław 2004, s. 17, 18

28. III '05

Barasek Dominik S. Włocławek
t.n. 3

zob. Ziółkowski B., Polska
Podsiemne na Kujawak...
Tomii 2008, s. 395, 397, 400, 401,
402.

h2, x1'14

Banaszak, Dominik

Wrocław
t.m. 4

zob. Ziobkowski B., Kujawski Zdzisław,
Polityzacja - Literacki i...,
Forum 2006, s. 87.

PL.XI'M

Banaszak Dominik S.

